

Filologia Hispànica a la Universitat Rovira i Virgili

INTRODUCCIÓ

La titulació de Filologia Hispànica s'ha avaluat en el marc del programa 2001 de l'Agència per a la Qualitat del Sistema Universitari de Catalunya.

La fase d'avaluació interna va començar amb la constitució del comitè corresponent i va acabar amb el lliurament de l'informe el mes de març de 2003. Al Comitè d'Avaluació Interna (CAI) hi havia una representació adequada de professorat, alumnat i personal d'administració i serveis.

El Comitè d'Avaluació Externa (CAE) va visitar el departament durant el mes de maig de 2003 i va lliurar el seu informe el mes de juliol de 2003. Hi havia professorat d'altres universitats, un professional del món editorial i un expert en els processos d'avaluació.

Tot i que el procés d'avaluació va costar d'iniciar –la constitució del CAI va requerir dos anys–, es va desenvolupar de manera satisfactòria i en un clima de col·laboració entre ambdós comitès. Cal assenyalar, però, que a l'informe intern, que es presenta com a propi del Departament de Filologies Romàniques, pel que fa a Filologia Hispànica no hi participa professorat d'altres titulacions, la qual cosa no permet aprofundir en aspectes interessants com ara la possible via per obtenir una doble titulació amb Filologia Catalana. Amb tot, el CAE ressalta el suport, tant institucional com tècnic, que ha rebut el CAI durant tot el procés.

CONTEXT INSTITUCIONAL

L'ensenyament de Filologia Hispànica s'imparteix a la Facultat de Lletres de la URV des del curs 1971-1972. A l'inici depenia de la Facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat de Barcelona, i l'any 1983 es va constituir una facultat independent. Tot i que és, doncs, una titulació de llarga tradició, tant el CAI com el CAE coincideixen que no gaudeix d'una posició prioritària en el context institucional ni en el context universitari català. Aquesta situació s'atribueix, per part d'ambdós comitès, d'una banda a una certa política de potenciació del català, i en general de la Filologia Catalana a les universitats catalanes, i de l'altra, a l'opció de la URV per les especialitats científicotècniques, en la línia de donar servei al sector de la indústria petroquímica i derivats, fortament implantada a la zona.

A Catalunya, s'imparteix Filologia Hispànica a la UB, la UAB, la UdG, la UdL i la URV. L'estudiantat de Filologia Hispànica suposa l'1,6% de l'alumnat de la URV, el 3,5% de l'alumnat de cicle llarg de la URV, i el 10,3% de l'alumnat de la titulació a Catalunya. L'ensenyament té actualment uns 160 alumnes, i cada any se'n graduen uns 16.

Taula 1. Dades generals de la Universitat Rovira i Virgili. Curs 2000-2001

	Filologia Hispànica, URV
Alumnat de l'ensenyament	186
Alumnat de l'ensenyament a tot Catalunya	1.802
Total d'alumnat matriculat a la URV	11.791
Alumnat de cicle llarg a la URV	5.294
Percentatge d'alumnat de la titulació respecte al total de l'alumnat de la URV	1,57%
Percentatge d'alumnat de la titulació respecte al total de l'alumnat de cicle llarg de la URV	3,51%
Percentatge d'alumnat de la titulació respecte al total de l'alumnat de la titulació a Catalunya	10,3%

Pel que fa al context social i econòmic, hi ha diversos elements que tenen incidència en el desenvolupament de la titulació. El més destacat és l'afebliment de la demanda per cursar els estudis, fruit d'un retrocés demogràfic general, molt especialment causat per l'ampliació del ventall d'ensenyaments que s'ha produït els darrers anys a Catalunya en l'àmbit de les filologies i les ciències de la comunicació. En aquest sentit, la competència per captar estudiants ha augmentat. D'altra banda, el mercat laboral més actiu es troba en indústries no directament relacionades amb aquests estudis, com és el cas del sector petroquímic.

En relació amb la inserció laboral, no s'han dut a terme anàlisis sobre la taxa d'ocupació. Tanmateix, Filologia Hispànica té coneixement que, a banda de la docència en l'ensenyament secundari, també s'ocupen llocs de treball en tasques de redacció i correcció en els diaris i emissores locals, correcció en diverses institucions, i en la formació en llengua espanyola per a persones estrangeres, sortida que d'un temps ençà s'ha incrementat notablement.

L'ACCÉS A L'ESTUDI

El gruix de l'alumnat de la titulació és femení (més del 70%), prové de la via PAU (97%) i són persones residents a la província de Tarragona.

Les dades de matrícula, juntament amb l'evolució de la nota de tall, mostren que s'ha experimentat un retrocés lleuger els darrers cursos, que s'atribueix al descens demogràfic i a la implantació de la titulació de Publicitat i Relacions Públiques, que, segons el CAI, resta alumnat a la Facultat de Lletres. Val a dir, però, que la matrícula, tot i que és inferior a les places ofertes, s'ha recuperat el curs 2002-2003, i que les dades són prou positives comparades amb titulacions semblants d'universitats de fora de l'àrea de Barcelona.

Taula 2. Notes de tall. Evolució 1996-2001

Titulació	Via d'accés PAU				
	1996-1997	1997-1998	1998-1999	1999-2000	2000-2001
Filologia Hispànica, URV	5,72	5,49	5,55	5,00	5,00

Tot i el descens en la nota de tall, la major part de l'alumnat és vocacional. Els darrers anys ha augmentat el nombre d'estudiants que escullen aquesta especialitat com a primera opció, i també ha millorat la nota d'entrada (la proporció de l'estudiantat que té una nota superior a 7 puja d'un 17% a un 25%). Pel que fa a

l'opció escollida, per causa de l'atractiu de la capital de Catalunya, fa que sovint sigui l'opció subsidiària a les universitats de Barcelona.

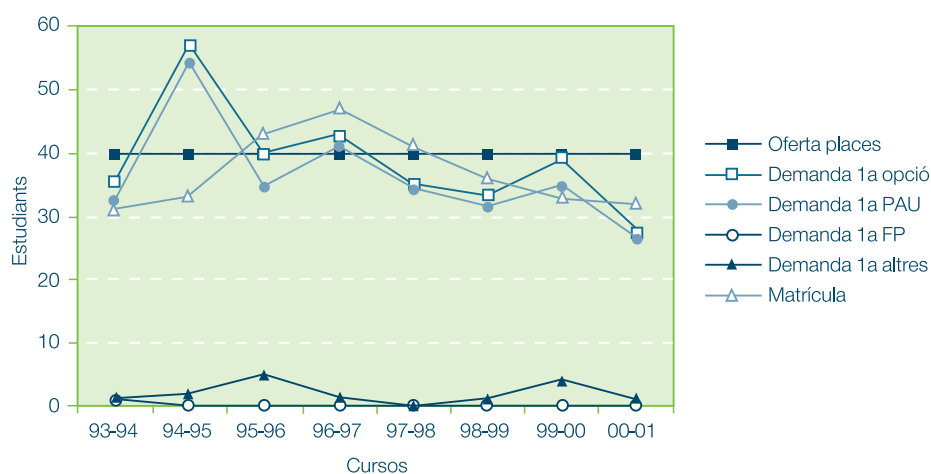
Taula 3. Demanda d'accés a la titulació. Curs 2000-2001

Titulació	Places ofertes	Demanda global	Ràtio demanda /oferta	Demanda en 1a opció		Demanda satisfeta global
				PAU	Altres	
Filologia Hispànica, URV	40	28	0,70	27	1	32

Places ofertes a Catalunya (curs 2000-2001): 400

Demanda en 1a opció a Catalunya: 320

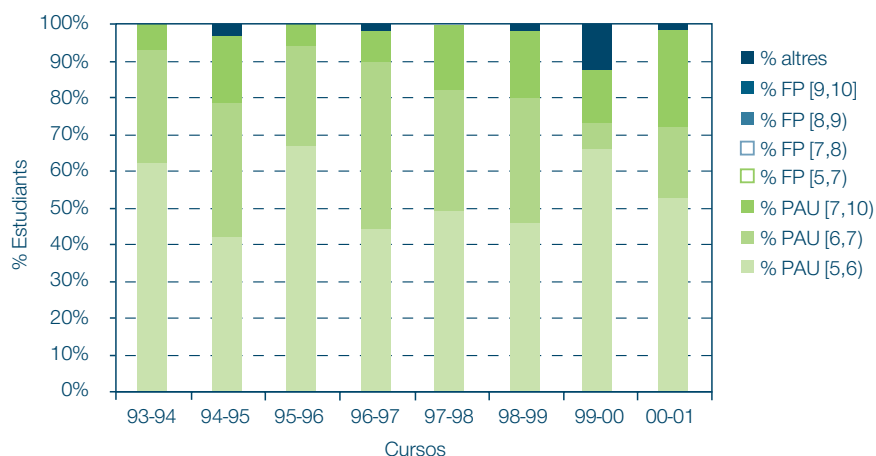
Gràfic 1. Demanda d'accés a la titulació de Filologia Hispànica a la URV. Període 1993-2001

Taula 4. Distribució de l'alumnat de 1r curs per notes i via d'accés

Titulació	Via d'accés PAU								
	Curs 1998-1999			Curs 1999-2000			Curs 2000-2001		
	[5-6]	[6-7]	>7	[5-6]	[6-7]	>7	[5-6]	[6-7]	>7
Filologia Hispànica, URV	44,4%	36,1%	16,7%	66,7%	6,1%	15,2%	53,1%	18,8%	25%

Gràfic 2. Distribució de l'alumnat de 1r curs per notes i via d'accés de la titulació de Filologia Hispànica a la URV. Període 1993-2001

Encara que es fan esforços per captar estudiantat nou (visites als instituts, jornades de portes obertes, etc.), l'equip docent creu que, en la difusió i el millor coneixement de l'especialitat, és clau el paper del professorat de l'ensenyament secundari.

FITES, OBJECTIUS I PLANIFICACIÓ

La llicenciatura en Filologia Hispànica té com a objectiu implícit la formació d'especialistes en llengua i literatura espanyoles; tanmateix, els objectius acadèmics i formatius de la titulació no estan definits explícitament.

El CAI assenyala que la titulació s'identifica plenament amb les tres línies prioritàries de la URV: investigació de qualitat, increment de l'oferta de formació continuada (en aquest sentit les humanitats estan especialment adequades per conformar l'oferta no reglada de la universitat), i implantació del doctorat de qualitat.

El CAE lamenta que no s'hagi aprofitat l'elaboració dels plans estratègics de la facultat i del departament per definir el perfil de formació i consensuar els objectius de la titulació, i recomana que això es faci urgentment.

EL PROGRAMA DE FORMACIÓ

En el moment de l'avaluació, en la titulació de Filologia Hispànica conviuen dos plans d'estudi, el de l'any 1993, de quatre anys de durada, i el de l'any 2001, de cinc anys de durada. La diferència rau bàsicament en l'augment de l'obligatorietat a primer i segon cicle, i

l'eliminació, en el nou pla d'estudis, d'assignatures obligatòries de caràcter no filològic, així com també la interconnexió de les tres llicenciatures de filologia de la URV (Filologia Hispànica, Filologia Catalana i Filologia Anglesa). Aquesta interacció és valorada molt positivament pel CAE, per la possibilitat que l'alumnat es pugui graduar en més d'una titulació. El nou pla ha intentat apropar el programa a les possibles sortides laborals, aspecte que el CAE creu que caldria estendre i millorar.

La llicenciatura s'organitza a partir de les dues àrees bàsiques del camp: la llengua espanyola i la literatura espanyola, de manera que els crèdits es distribueixen equitativament entre totes dues. Tanmateix, no és possible oferir itineraris, aspecte que el CAE valora com a greu.

Pel que fa a les optatives, no és possible oferir una distribució equitativa entre les dues àrees bàsiques. Això és degut, bàsicament, a la normativa de la universitat, segons la qual cal un mínim de deu persones matriculades per impartir una assignatura optativa. Ambdós comitès coincideixen que caldria revisar aquesta normativa, ja que dificulta la possibilitat de l'alumnat d'escollir assignatures. Aquesta falta d'optativitat porta el CAE a afirmar que el pla d'estudis és generalista, fet a mida del professorat, i no té la flexibilitat i l'actualització desitjables per donar resposta a les demandes formatives de la societat. D'altra banda, caldria consensuar i coordinar els programes ja que l'alumnat manifesta que hi ha certs encavalcaments i reiteracions, i en canvi algunes assignatures queden incompletes.

Taula 5. El programa de formació

Filologia Hispànica, URV	
Publicació al BOE	14 de desembre de 2001
Anys de durada	5
Pla d'estudis	
Crèdits troncats i obligatoris	228
<i>Teoria</i>	157,5
<i>Pràctica</i>	70,5
Crèdits optatius (b)	42
Crèdits de lliure elecció	30
<i>Total</i>	300
Grau mínim de practicitat	31%
Assignatures optatives ofertes	63
Assignatures optatives pròpies (a)	-
Percentatge d'assignatures optatives al pla d'estudis	14%
Relació d'optativitat (a/b)	nd
Projecte final de carrera / Pràcticum	No
Pràctiques en empreses	Sí
Nd: dada no disponible	

Pel que fa a la dimensió pràctica del currículum, en general els crèdits pràctics es desenvolupen a l'aula i en molts casos, no se separen explícitament els continguts teòrics dels pràctics. El CAE considera que caldria una discussió en profunditat sobre les pràctiques internes i externes, de manera que no es deixessin a l'albir del professorat. D'altra banda, al Pla 2001 hi ha la possibilitat de dur a terme pràctiques en empreses, per a les quals s'atorguen crèdits per equivalència, però encara no hi ha dades sobre el funcionament d'aquesta via.

Els programes de les assignatures es publiquen anualment a la *Guia docent de la Facultat de Lletres* i es penjen a la pàgina web. Hi consten els objectius de cada assignatura, una síntesi del programa, la bibliografia bàsica i el tipus d'avaluació.

DESENVOLUPAMENT DE L'ENSENYAMENT

La principal metodologia emprada són les classes magistrals, tot i que a causa del nombre reduït d'estudiantat s'adopten formats molt participatius. A més, s'empen altres metodologies que, segons el CAE, són adequades als continguts de les assignatures. El CAE ressalta l'interès d'alguns professors i professores per la incorporació de noves tecnologies a l'aula, i anima a emprar-les més enllà de l'aula i a estimular un aprenentatge no basat només en recursos tradicionals (classes magistrals, etc.).

Els programes de les assignatures depenen del professorat que les imparteix, cosa que implica un risc d'encavalcament o que els continguts siguin excessivament especialitzats; ambdós comitès incideixen en la necessitat de millorar el sistema de coordinació. En aquest sentit, des del curs 2001-2002 hi ha una coordinació de titulació, però és massa aviat per valorar-ne la incidència.

Pel que fa al període de docència, mentre que el Pla 1993 era bàsicament quadrimestral, el Pla 2001 ha optat per assignatures anuals, especialment als primers cursos. La rigidesa de l'espai físic on s'ubica la llicenciatura genera problemes a l'estructura organitzativa, de manera que l'horari de l'estudiantat pot començar a les nou del matí i acabar deu hores després amb temps morts intermedis molt llargs.

Des del juliol de 2001, el centre ha posat en marxa un Pla d'acció tutorial en el qual es distingeix entre la tutoria específica per a alumnat de nou ingrés i la d'alumnat de primer i segon cicle. En el primer cas, el professorat a temps complet fa un seguiment de l'alumnat al llarg del primer curs, iniciativa valorada com a excel·lent pel CAE. En el segon cas, es tracta d'atendre les consultes relacionades amb la docència que s'imparteix. El CAI assenyala que sovint les informacions que demana l'alumnat sobrepassen l'àmbit de la titulació i també que una actuació per part d'un servei d'orientació podria atenuar el fracàs escolar.

Taula 6. Distribució de l'alumnat. Curs 2000-2001*

Filologia Hispànica, URV

Mitjana d'alumnat per grup de 1r curs

Teoria	42
Pràctica	33

Mitjana d'alumnat de nou ingrés per grup de 1r curs

Teoria	29
Pràctica	24

Mitjana d'alumnat per grup de 1r cicle

Teoria	31
Pràctica	26

Mitjana d'alumnat per grup de 2n cicle

Teoria	42
Pràctica	43

Total d'alumnat	186
-----------------	-----

Alumnat equivalent a temps complet	155
------------------------------------	-----

*Les dades fan referència a la distribució per assignatures troncal i obligatòries.

Els exàmens es fan durant tres setmanes immediatament després del període de docència. L'alumnat demana que l'organització del període lectiu quadrimestral de 15 setmanes inclogui una setmana de preparació d'exàmens. D'altra banda, el nombre elevat d'assignatures que cursa l'estudiantat produeix un repartiment poc equilibrat dels exàmens al llarg de les tres setmanes previstes.

El CAI afirma que es constaten diferents graus d'exigència en el professorat sobre la quantitat de treball exigida a l'estudiantat, cosa que dificulta la formulació d'una relació estàndard entre el nombre de crèdits de cada assignatura i el nombre d'hores de dedicació a la matèria per part de l'alumnat. Cal, doncs, millorar la coordinació d'assignatures.

Si bé el tipus d'avaluació s'explicita a la *Guia docent*, el CAE considera que caldria fer-ho d'una manera menys esquemàtica. A part dels exàmens, el professorat també té en compte els treballs escrits, l'assistència, les proves parcials i els exercicis.

Taula 7. Resultats acadèmics. Curs 2001-2002

Filologia Hispànica, URV	
<i>Taxa d'èxit a 1r curs</i>	
1a convocatòria	55,4%
2a convocatòria	61,3%
<i>Taxa d'èxit a 1r cicle</i>	
1a convocatòria	62,1%
2a convocatòria	66,6%
<i>Taxa d'èxit a 2n cicle</i>	
1a convocatòria	76,6%
2a convocatòria	73%
<i>Rendiment acadèmic</i>	
1r curs	53%
1r cicle	53,4%
2n cicle	67,9%
<hr/>	
Mitjana d'alumnat titulat (1998-2001)	15,3
Taxa de graduació (en tant per u)	nd

Nd: dada no disponible

Els darrers anys hi ha hagut un descens tant en la taxa de persones presentades (del 80% el curs 1996-1997 al 70% el curs 2000-2001), com de la taxa d'èxit, especialment en les assignatures obligatòries (del 72% el curs 1996-1997 al 56% el curs 2000-2001). Conseqüentment, la taxa de rendiment també ha retrocedit (la taxa de 1r curs en primera convocatòria ha passat del 59% al 34%). No s'han analitzat les raons d'aquests resultats, que el mateix CAI valora com a preocupants. El CAE considera que, ja que el nivell d'exigència no és especialment elevat, el descens del rendiment pot estar relacionat amb la baixa assistència de l'alumnat a classe, però no hi ha prou informació per acabar de valorar-ho; es fa necessari, doncs, analitzar en profunditat les causes d'aquest baix rendiment. Cal assenyalar, però, que les taxes d'abandonament han disminuït del 40% al 30%.

PROFESSORAT

El nucli bàsic de professorat que imparteix docència en la titulació el conformen 21 persones (15 de les quals són doctores i doctors) del Departament de Filologies Romàniques, entre les quals 9 són de l'Àrea de Llengua Espanyola i 5 de Literatura Espanyola.

El CAI considera que el professorat és adequat per cobrir les necessitats de la titulació. No obstant això, el CAE posa en relleu que les dades sobre el professorat són incompletes: no s'indica a l'informe quina part del personal docent fa classe en altres titulacions, quants professors i professores d'altres departaments ensenyen a la titulació, etc. D'altra banda, crida l'atenció la concentració de crèdits impartits per professorat associat en el primer curs del nou pla d'estudis (64%).

Pel que fa a les relacions entre el professorat i l'alumnat, les petites dimensions de la URV en faciliten el contacte directe.

Taula 8. Dedicació docent del professorat. Pla de 1993. Curs 2000-2001

	Filologia Hispànica, URV
Professorat ordinari	53,1%
Catedràtics/ques d'universitat	4,2%
Titulars d'universitat	42,1%
Catedràtics/ques d'escola universitària	4,5%
Titulars d'escola universitària	2,3%
Professorat associat	46,9%
Altres	0%

INSTAL·LACIONS

La Facultat de Lletres està ubicada en un edifici cèntric i ambdós comitès coincideixen a valorar-lo com a insuficient per impartir una docència de qualitat. Això és degut tant al fet que comparteixen l'espai deu titulacions –de manera que, per exemple, pel gran nombre d'usuaris i usuàries potencials que hi ha, sovint cal fer cua per accedir a l'aula d'informàtica–, com al fet que és un edifici que ha quedat antic. A més, el CAI subratlla que les titulacions amb més alumnat acaparen la majoria dels espais disponibles.

La biblioteca és única i comuna per a la Facultat de Lletres i la Facultat de Química. És insuficient pel que fa a l'espai i, en opinió del CAE, caldrien molts més llibres d'investigació i es troben a faltar algunes revistes fonamentals. Val a dir, però, que tant el professorat com l'estudiantat es mostren satisfets amb l'atenció personal de la biblioteca. El trasllat de la Facultat de Química a un campus universitari nou representa una bona oportunitat per plantejar una millora de les instal·lacions a disposició d'aquest ensenyament.

RELACIONS EXTERNES

Si bé la participació de l'estudiantat en els programes Erasmus o Sèneca és escassa, i els contactes amb empreses i institucions públiques són limitats, cal destacar els convenis bilaterals firmats amb universitats europees de relleu i alguna de latinoamericana per afavorir intercanvis d'alumnat i de professorat, i el fet que els professors i professores han participat en una xarxa docent entre universitats espanyoles o hispanoamericanes.

El CAE assenyala la revista literària *Salina* com un bon pont per a intercanvis bibliogràfics i per a la projecció de la investigació de l'especialitat. En canvi, considera que el programa de doctorat és massa general per projectar la titulació a l'exterior.

RECERCA

En aquest apartat sobresurt la tasca de recerca desenvolupada en l'àmbit de la Lingüística Matemàtica, tant pels nombrosos projectes d'investigació competitius captats com pel doctorat internacional que s'hi desenvolupa, la presència de dos investigadors del programa Ramón y Cajal i els nombrosos articles publicats en revistes internacionals.

El CAE recomana que les línies del departament convergeixin, ja que es detecten massa grups per la mida de la plantilla estable, i que es desenvolupin les dues línies d'investigació que el Pla estratègic del departament manifesta que cal potenciar: les indústries de la llengua i l'ensenyament de l'espanyol com a llengua estrangera.